

ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК ТА ПОДАТОК С ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПРОБЛЕМИ ОБЛІКУ, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ

У статті проведено дослідження та узагальнення нормативно-правового регулювання оподаткування Єдиного соціального внеску та Податку з доходів фізичних осіб. Визначені проблеми обліку, оподаткування та контролю цих податків на підприємствах України.

Ключеві слова: оподаткування, облік, контроль, Єдиний соціальний внесок, Податок з доходів фізичних осіб.

В статье проведено исследование и обобщение нормативно-правового регулирования налогообложения по Единому социальному взносу и Налога с доходов физических лиц. Определены проблемы учета, налогообложения и контроля этих налогов на предприятиях Украины.

Ключевые слова: налогообложение, учет, контроль, Единый социальный взнос, Налог с доходов физических лиц.

In the article research and generalization of the normatively-legal adjusting of taxation on Single social payment and Tax are conducted from the profits of physical persons. Determination of problem of account, taxation and control of these taxes on the enterprises of Ukraine.

Keywords: taxation, account, control, Single social payment, Tax from the profits of physical persons.

Постановка проблеми. На сьогодні система бухгалтерського обліку набуває великих перетворень, він супроводжується процесами гармонізації й стандартизації облікового процесу на підприємствах. Однак, водночас процесу перетворення доторкнувся не тільки загальної системи обліку, але й нормативно-правового регулювання, зокрема обліку оплати праці та обліку внесків на загальнообов'язкове соціальне страхування, що нараховується та утримується з заробітку робітників суб'єктів господарювання різної форми власності. З одного боку введення Єдиного соціального внеску (ЄСВ) є полегшенням праці бухгалтера, тому що нарахування та утримання ведуться у єдиному проценті, а с другого, не до кінця зрозуміло, як підприємство буде звітуватися перед фондами загальнообов'язкового соціального страхування. Проте необхідно звернути увагу, що зміни відбулися також у утриманні податку с доходів фізичних осіб (ПДФО): введення прогресивної ставки оподаткування та класифікації осіб, яким законодавчо регламентовано нарахування податкової соціальної пільги. Тому актуальною є тематика оподаткування заробітку працівників ЄСВ та ПДФО і не до кінця зрозумілим є механізм проведення бухгалтерського обліку ЄСВ та ПДФО та подання звітності по ЄСВ за використанні підприємством кошти фондів, що перера-

ховані суб'єктам підприємницької діяльності при виникненні страхових випадків.

Аналіз літератури. Проблемі оподаткування ЄСВ та ПДФО присвячені роботи таких фахівців-аналітиків з бухгалтерського обліку як Г. Васильєва, С. Листової, С. Строич, Л. Полевик, Т. Проциної, В. Циганка, А. Хусіда та ін.

Метою статті є вивчення проблеми обліку, оподаткування та контролю ЄСВ та ПДФО на підприємствах різної форми власності.

Виклад основного матеріалу. Великі перетворення у обліку заробітної плати відбулися після введення в дію Податкового Кодексу України та Закону України про єдиний соціальний податок. Введення Єдиного соціального податку мало сприяти удосконаленню системи обліку заробітної плати та узагальненню внесків до фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Єдиний соціальний внесок як податок введений у багатьох країнах світу, таких як Сполучені Штати Америки, Германія, Великобританія, нещодавно він був введений і у Росії.

Однак, виходячи з системи загальнообов'язкового страхування розвинутих країн світу оподаткування ЄСВ не викликає великих проблем, але що стосується Росії, то деякі фахівці підтримують думку до повернення на стару систему зборів до фондів соціального страхування.

Проведемо аналіз законодавства з ЄСВ, що стосується підприємств України. Згідно з законом про ЄСВ єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування – консолідований страховий внесок, збір якого здійснюється до системи загальнообов'язкового державного соціального страхування в обов'язковому порядку та на регулярній основі з метою забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб та членів їхніх сімей на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [1].

Згідно з Законом про ЄСВ загальний контроль за зборами у бюджет єдиного соціального внеску буде проводити Пенсійний фонд України, однак фонди загальнообов'язкового соціального страхування ліквідуватися не будуть. Встає питання – які функції будуть покладені на ці фонди і яким чином будуть здійснюватися виплати коштів з цих фондів при виникненні страхового випадку? Законодавчо встановлено, що суб'єкти господарської діяльності всі внески будуть перераховувати на єдиний рахунок пенсійного фонду, а пенсійний фонд у протязі 10 днів буде перераховувати їх вже до фондів, виходячи з процентного співвідношення, що вказано у статті 15 Закону про ЄСВ [1]. Однак, на нашу думку, своєчасного перерахування коштів не відбудеться, тому що, як відомо, дефіцит бюджету Пенсійного фонду України складає 70 млрд. грн. й всі отримані кошти підуть на покриття дефіциту, що буде супроводжуватися несвоєчасною виплатою допомоги з тимчасової втрати працездатності, допомоги при втраті роботи та ін.

Відповідно до Закону платниками податку є всі суб'єкти підприємницької діяльності як юридичні так й фізичні особи, які мають бути зареєстровані в органах Пенсійного фонду як платнику ЄСВ, а рівень сплати податку залежить від класу ризику підприємства (на сьогодні згідно з Законом про ЄСВ створено 67 класів ризику), а у фізичних осіб розмір ЄСВ диференційованим й залежить від діяльності фізичної особи та його доходу. Зокрема зазначимо, що середні сумарний збір у Пенсійний фонд та фонди загальнообов'язкового соціального страхування з фонду оплати праці (ФОП) складав до 01.01.11 р. 38%, а сьогодні, залежачи від класу ризику, складає від 36,76% до 49,7%. Як бачимо, відбулося зростання нарахувань на ФОП, що не буде сприяти виходу оплати праці з тіні, тому що, часткове заробітна плата впливає на собівартість продукції, товарів, робіт та послуг, що негативно впливає на конкурентоспроможність вітчизняної продукції.

Об'єктом оподаткування ЄСВ у підприємців юридичних осіб є доход у вигляді заробітної плати, що оподатковується ПДФО. Що же стосується підприємців, об'єктом оподаткування для нарахування ЄСВ є сума доходів (прибутку), отриманої від діяльності, що оподатковується ПДФО, а також сума доходів що перерозподілена між членами родини, якщо вони приймають участь у його діяльності [2, с. 29]. Не є об'єктами оподаткування такі виплати:

- одноразова допомога, працівнику, що виходить на пенсію;
- грошова виплата, що отримає працівник при припиненні трудової діяльності;
- відшкодування, нараховане працівникам за затримку розрахунку при звільненні;
- витрати на відрядження [3, с. 15].

Таким чином можна сказати, що оподатковується тільки заробіток, що входить до ФОП.

Крім того, окремо буде оподатковуватися допомога з тимчасової втрати працездатності та роботи виконані на основі громадянсько-правових договорів, збори з лікарняних будуть складати 33,2%, з робіт громадянсько-правового характеру – 34,7%, а з фізичних осіб – приватних підприємців збори ЄСВ складають від мінімального прожиткового мінімуму помноженого на 34,7% до 15 прожиткових мінімумів помножених на 34,7%.

Що стосується утримань, то вони також диференційовані: з працівників вони складають 3,6%, лікарняних – 2%, а з працівників, що виконують роботи громадянсько-правового характеру – 2,6% [1]. Отже, на нашу думку все це свідчить, що відбулося з одного боку полегшення, тому що збори мають єдиний характер, а з другого – обтяження, тому що кожний вид робіт оподатковується окремо.

Законодавчо встановлено, що звітуватися перед Пенсійним фондом підприємці будуть щомісячно не пізніше 20 числа місяця, наступного за таким місяцем [1; 4, с. 9], а перерахування коштів по ЄСВ необхідно проводити одночасно з випискою чека на отримання заробітної плати, або з перерахуванням коштів на карткові рахунки працівників. Однак, остається відкритим питання врегулювання переоплат та недоїмок Пенсійному фонду, оскільки згідно з Законом про ЄСВ неможна робити зарахування сум раніше зроблених переоплат по сплаті страхових внесків в рахунок сплати ЄСВ [1; 4, с. 9]. Що стосується недоїмок, то їх проблема буде вирішена просто – суб'єкт підприємницької діяльності погашає заборгованість перед фондом і починає свою діяльність по ЄСВ з чистого аркушу, але що стосується переоплат попре все, на нашу думку, органи Пенсійного фонду мають

зробити розрахунок переоплати й зарахувати ці кошти в рахунок майбутніх платежів.

З введенням в дію Закону про ЄСВ змінився порядок виплати допомоги з тимчасової втрати працездатності. Згідно з діючим законодавством с 01.01.11 р. заборонено сплачувати лікарняні з коштів роботодавців, якщо вони не стосуються коштів за п'ять днів непрацездатності. Для того щоб врегулювати відношення між роботодавцем та фондом по виплаті лікарняних необхідно відкрити особистий рахунок для перерахування коштів на соціальні виплати, які підприємство виплачує роботодавцям для виплати допомоги працівникам. Проте питання звітності по лікарняних є відкритим і не до кінця розв'язаним і як визначає Т. Процина якщо у підприємства на початок звітного періоду не було сальдо на субрахунку 652 – розрахунки за фондом загальнообов'язкового соціального страхування та не було оборотів в даному звітному періоді, подавати звіти до фонду не потрібно [5, с. 25]. Таким чином зазначимо, що якщо підприємство не використовує кошти фондів загальнообов'язкового соціального страхування, то й звітуватися перед ними не має потреби.

На сьогодні немає єдиної думки про порядок

обліку ЄСВ у бухгалтерському обліку підприємств. Думка спеціалістів поділилася на такі позиції: перші вважають, що необхідно відкрити окремий субрахунок для обліку ЄСВ, наприклад, субрахунок 657, інші вважають що немає потреби у веденні окремого обліку, а можна відкрити окремий субрахунок 651.1 – розрахунок за ЄСВ на субрахунку 651 – розрахунки за пенсійним забезпеченням [6, с. 21].

На нашу думку введення окремого субрахунку буде переобтяжувати облік, тому самим оптимальним є відкриття субрахунку 651.1 – розрахунок за ЄСВ, однак, вибір системи обліку ЄСВ має зробити підприємство самостійно. Однак, що стосується податкового обліку, то сутність віднесення до складу витрат підприємства суттєва не змінилася. Так, з 01.04.11 р. витрати за нарахуванням ЄСВ будуть відноситися до складу податкових витрат підприємства й будуть враховуватися при обчисленні податкової бази для обчислення податку на прибуток згідно з п. 143.1 Податкового кодексу України [7, с. 138].

Таким чином при обліку нарахуванні та утриманні ЄСВ необхідно зробити наступні проведення (табл. 1).

Таблиця 1.

Облік нарахування та утримання ЄСВ.

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дт	Кт
1	Нарахована заробітна плата	23, 91–94	661
2	Нарахований ЄСВ	23, 91–94	651.1, 657
3	Утриманий ЄСВ	661	651.1, 657
4	Нарахована допомога з тимчасової втрати працездатності за п'ять днів непрацездатності	23, 91–94, 949	663
5	Нарахована ЄСВ з допомоги з тимчасової втрати працездатності за п'ять днів непрацездатності	23, 91–94, 949	651.1, 657
6	Нарахована допомога з тимчасової втрати працездатності за рахунок Фонду	652	663
7	Нарахована ЄСВ з допомоги з тимчасової втрати працездатності за рахунок Фонду	652	651.1, 657
8	Проведення утримання ЄСВ	663	651.1, 657

Примечание: розроблено автором на основі проведеного аналізу законодавчої бази [1–6].

Проведений аналіз Закону про ЄСВ показав, що у Законі немає чіткої позиції, щодо контролю коштів сплачених по ЄСВ, а саме Закон не дає однозначної відповіді на те який з органів соціального страхування буде проводити контроль над сплаченими та використаними коштами по ЄСВ. З одного боку це має проводити Пенсійний фонд України, як головний по збору коштів за єдиним внеском, але як же контролювати кошти по лікарняних: з одного боку на підприємствах не складаються відомості по розрахункам з Фондами й не має аналітики за перерахованими коштами по ЄСВ, з іншого – воно отримує кошти на лікарняні та інші кошти на соціальне за-

безпечення і має їх зафіксувати у відомостях. Таким чином, ані підприємство, ані Фонди не зможуть дослідити правильність перерахування коштів по ЄСВ Пенсійним фондом. Отже, не зважаючи на перевантаження бухгалтерів, на нашу думку необхідно вести окрему відомість по перерозподілу коштів по єдиному внеску виходячи з класу ризику суб'єкту господарювання на основі статті 15 Закону про ЄСВ [1].

Ще одною суттєвою зміною стало оподаткування Податку з доходів фізичних осіб: з 01.01.11 р. Закон про ПДФО припинив свою дію й на сьогодні необхідно регламентуватися розділом IV Податкового кодексу України – пода-

ток з доходів фізичних осіб. Однак, зазначимо, що автори цього розділу базувалися на основні вимоги, що були закладені у Законі про ПДФО. Оподаткуванню з ПДФО підлягають доходи фі-

зичних осіб отримані як на території України, так й за її межами.

Проаналізуємо основні моменти оподаткування з ПДФО в Україні (табл.2).

Таблиця 2.

**Порівняльний аналіз Закону про ПДФО та розділу
IV Податкового кодексу України – податок з доходів фізичних осіб.**

Показники	Закон про ПДФО	Розділ IV Податкового кодексу України – податок з доходів фізичних осіб
Розмір ПДФО	15%	Прогресивна ставка ПДФО: 15% – розмір доходів до 10000 грн. 17% – розмір вище чим 10000 грн., методика визначення податку наступна: різниця між нарахованим заробітком більш 10000 грн.: (з/п – 10 000) × 17%
Методика визначення граничної суми	ПМ _Т на 01.01. п.р. × 1,4 округлений до найближчих 10 грн. на 2011 р.: 941 × 1,4 ≈ 1320 грн.	
Методика визначення ПСП	Загальної: 50% = ПМ _Т на 01.01 п.р. × 50%, на 2011 р. – 470,5 грн. Підвищеної: 50% = ПМ _Т на 01.01 п.р. × 50% × 150%, на 2011 р. – 705,75 грн. 200% = ПМ _Т на 01.01 п.р. × 50% × 200%, , на 2011 р. – 941 грн.	
Порядок використання ПСП	Загальна пільга використовувалася для працівників, які мали заробітну плату у наступних визначених границях: ПМ _Т на 01.01. п.р. × 1,4 округлений до найближчих 10 грн.	Загальна пільга використовується для працівників, які мають заробітну плату у наступних визначених границях: ПМ _Т на 01.01. п.р. × 1,4 округлений до найближчих 10 грн.
	<i>Пільга на дітей була у розмірі 150%:</i> при використанні пільги на дітей зазначалося, що пільга використовується якщо батьки мають 3-х або більше дітей й при розрахунку граничної суми враховувався також один із батьків, що подав заяву на ПСП, тому при визначенні суми бралася гранична сума кратна кількості дітей та сумувалася гранична сума для одного з батьків. Підвищена ПСП у розмірі 150% розраховувалося відповідно до кількості дітей (кратна кількості дітей) та 50% бралася на одного з батьків.	<i>На дітей використовується загальна пільга у розмірі 50%.</i> Загальна пільга використовується для батьків, які мають двох й більше дітей. На сьогодні, для визначення ПСП враховується гранична сума кратна кількості дітей. ПСП також враховується відповідно до кількості дітей (кратна кількості дітей).
		<i>Пільга на дітей інвалідів у розмірі 150%</i> Гранична сума визначається кратна кількості дітей та у розмірах встановлених п. 169.4.1, але батьки можуть обрати суму ПСП. <i>Пільги на матерів одиначок у розмірі 150%.</i> Гранична сума визначається кратна кількості дітей та у розмірах встановлених п. 169.4.1.
	Пільги у розмірі 150% для вдів та вдівців, чорнобильців та інші категорії громадян визначені у статті 169.1.3 використовуються у розмірах визначених п. 169.4.1: ПМ _Т на 01.01. п.р. × 1,4 округлений до найближчих 10 грн.	
	Пільги у розмірі 200% для категорії громадян визначені у статті 169.1.4 використовуються у розмірах визначених п. 169.4.1: ПМ _Т на 01.01. п.р. × 1,4 округлений до найближчих 10 грн.	
Порядок визначення ПДФО	з/п – утримання ПФ, ФСВУТ, ФСБ – ПСП × 15%	з/п – утримання ЄСВ – ПСП × 15% (17%)

Таким чином, аналіз табл. 2 показав, методика розрахунку граничних сум та сум податкової соціальної пільги (ПСП) не змінилася у Податковому кодексі, також не змінився порядок оподаткування ПДФО лікарняних: з допомоги з тимчасової втрати працездатності утримується ПДФО у розмірі 15% (17%), за винятком допо-

моги з тимчасової втрати працездатності по вагітності та родам, з якої ПДФО не утримуються, але змінилася ставка оподаткування: на сьогодні згідно з Податковим Кодексом використовується прогресивна ставка оподаткування ПДФО у розмірі 15% та 17%, також суттєвих змін підверглося категорія громадян, які мають право на

пільги та методика визначення граничних сум по пільгах на дітей. Однак, згідно з Податковим кодексом України (ПКУ), батьки, які утримують дитину-інваліда й мають двох або більше дітей один з яких інвалід можуть самостійно обирати зручну для них податкову соціальну пільгу. На нашу думку, зміна розміру ПСП на дітей та ме-

тодики визначення граничної суми дискримінує права батьків, які виховують двох або більше дітей.

Проаналізуємо, яким чином змінилися розміри граничних сум та ПСП згідно з нормами Закону про ПДФО та ПКУ на дітей (табл. 3).

Таблиця 3.

Розміри граничних сум та ПСП згідно з нормами Закону про ПДФО та ПКУ на дітей.

Показники	За законом ПДФО	За ПКУ	Відхилення (+/-)	У %
Гранична сума на дітей (наприклад 3 дітей)	$1320 \times 3 + 1320 = 5280$	$1320 \times 3 = 3960$	-1320	75,00
ПСП	$705,75 \times 3 + 470,5 = 2587,75$	$470,5 \times 3 = 1411,5$	-1176,25	54,54

Примечание: розраховано автором згідно з вимогами Закону про ПДФО та ПКУ.

Таким чином, на сьогодні економія складає на 1 родину з трьох дітей 25% за граничними сумами та 45,46% за ПСП. Отже, зазначимо, що з одного боку для бюджету це економія, а для

батьків, що утримують 3-х й більше дітей – це втрата пільг у тому же розділі.

У табл. 4 надані бухгалтерські проведення з урахування ПДФО.

Таблиця 4.

Урахування ПДФО у обліку підприємств України.

№	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дт	Кт
1	Утриманий ПДФО з заробітної плати	661	641
2	Утриманий ПДФО з лікарняних (крім за вагітністю та родами)	663	641

Примечание: складено автором на основі розділу IV Податкового кодексу України – податок з доходів фізичних осіб [7, с. 187–188].

Враховуючи вище визначено, створимо модель обліку та контролю ЄСВ та ПДФО (рис. 1).

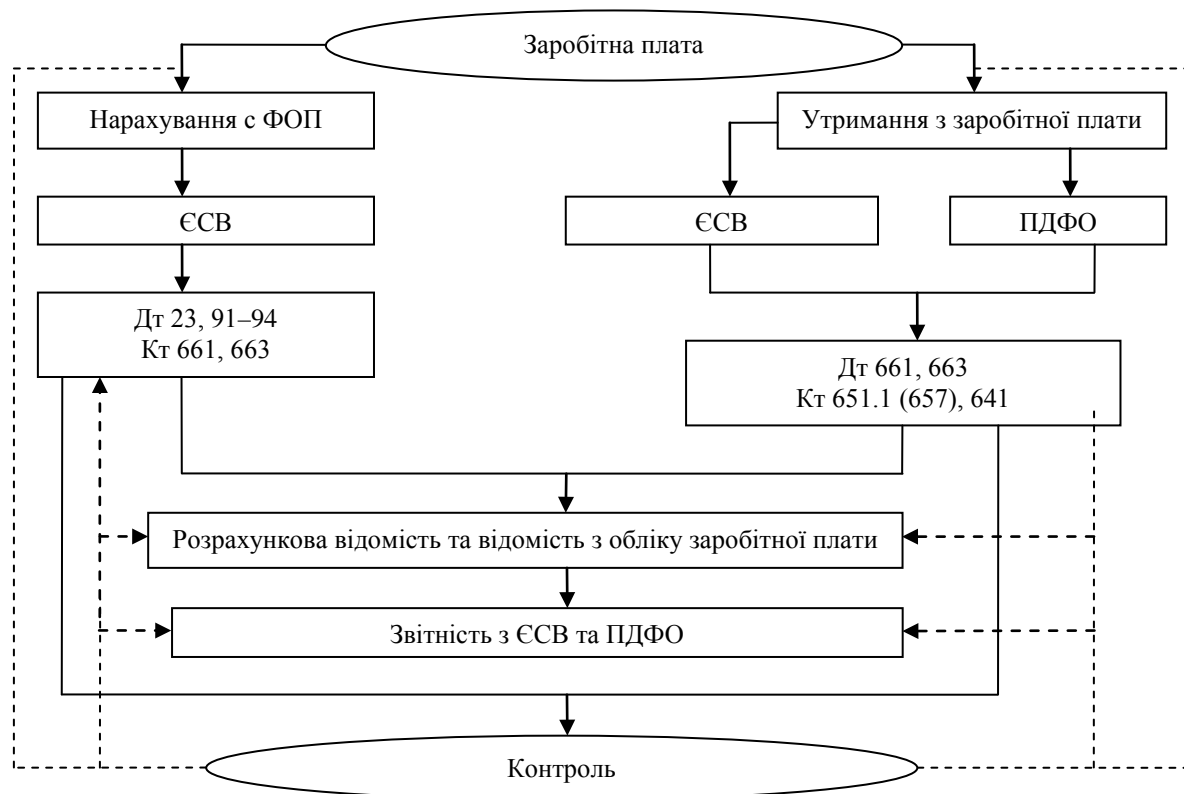

Рис. 1. Загальна модель оподаткування та контролю ЄСВ та ПДФО.

Примечание: складено автором на основі проведеного дослідження [1–7].

Таким чином, надана модель обліку та контролю ЄСВ та ПДФО дає загальну картину про-

ведення обліку та контролю оподаткування ЄСВ та ПДФО на підприємствах України.

Отже проведене дослідження, надає змогу зробити наступні **висновки**:

1. Єдиний соціальний внесок призваний – це платіж до бюджету, що об'єднує у себе внески до Пенсійного фонду та фондів загальнообов'язкового соціального страхування. Розробники закону визначили 67 класів рівнів ризику, яким окремо присвоєний відсоток, виходячи с якого вони сплачують платежі по ЄСВ до бюджету. Процент сплати визначається Кабінетом Міністрів України і може переглядатися, тому необхідно переглянути процентне співвідношення ЄСВ до ФОП у бік скорочення, оскільки сьогодні ставки ЄСВ суттєво впливають на собівартість вітчизняних товарів, робіт та послуг, а це у свою чергу на їх конкурентоспроможність.

2. Необхідно розробити механізми контролю над своєчасним перерахування коштів по ЄСВ до бюджету, тому що, на сьогодні, вони є не до кінця розробленими. Суб'єктам господарювання необхідно вести окремий облік та контроль перерозподілу коштів по фондах, згідно зі статтею 15 Закону про ЄСВ у окремій відомості, яка розробляється кожним підприємством самостійно.

3. Проаналізовані зміни у ПДФО з прий-

яттям Податкового Кодексу України, показали, що у Кодексі було розширено коло користувачів податкової соціальної пільги, але що стосується пільг на дітей вони суттєво змінилися й дискредитують права батьків, які мають право на отримання цієї пільги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Єдиний соціальний внесок» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://www.nibu.factor.ua/info/ZESV_rozd/.
2. Хусид А. Как предпринимателям платить единый взнос / А. Хусид // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 4. – С. 29–31.
3. Циганенко В. Какие выплаты относятся к зарплатны – определяем базу для уплаты единого взноса / В.Циганенко // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 4. – С. 15–16.
4. ПолевикЛ. Особенности начисления и уплаты единого взноса / Л.Полевик // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 4. – С. 8–9.
5. Прощина Т. Как с 2011 года выплачивается соц-обеспечение за счет Фонда социального страхования от нетрудоспособности / Т.Прощина // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 4. – С. 23–25.
6. Прощина Т. Единый взнос: бухгалтерский и налоговый учет / Т.Прощина // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 4. – С. 21.
7. Налоговый Кодекс Украины // Все о бухгалтерском учете.– 2011. – № 1–3. – 354 с.